

VİCDANÎ İNANIŞLARINI İLERİ SÜREREK ASKERLİK
MÜKELLEFIYETİNİ YERİNE GETİRMEYİ REDDETMEK
KANUN TARAFINDAN CEZALANDIRILMALI MIDIR?*

Yazan

Henri - L. MIEVILLE

Lausanne Üniversitesinde fahri prof.

Çeviren

Asis. M. İlhan ALNIAK

Öldürücü silâhların kullanılmasını gerektirdiği için askerlik hizmeti yapmayı reddetmek, yâni vicdanî inanış itirazı, yeni ortaya çıkmış değildir. Hristiyanlık dünyasında, hristiyanlığın kendisi kadar eski bir tarihe uzanır. İlk çağlar kilisesinin en büyük ve en ateşli âlimlerinden Tertullien, İsa'nın yakalanması sırasında Pierre'in ellerinden kılıcı düşürürken, Tanrı'nın onu "bütün askerlerin" elinden düşürdüğünü söylüyordu. Bu devirde devamlı hristiyan âdeti fi'len böyle olmuştur. "Roma imhitat devri tarihçilerinden biri, kısmî veya umumî tazyiklerle hizmete zorlanan ve sulh işleri (*militare in pace*) gören, fakat vicdanî endişelerin sulh zamanında bile bazan silâhlarını bırakmaya zorladığı ve hristiyanlıktan vazgeçmeden hiç bir şekilde harbetmeyen (*proeliare, bellare*) pek çok hristiyan mevcut olduğunu yazmaktadır. Kilise, Garbte, İmparatorluğun sonuna kadar, hiçbir hristiyanın, öldüremeyeceği ve kan dökemeyeceği prensibinden vazgeçmemiştir"¹.

Konstantin'in Hristiyan kilisesini resmen tanıdığı ve Devletin bir dayanağı haline getirdiği devirden itibaren bu vaziyet yavaş yavaş değişti. Bu çağda kralların elde kılıç tutan ilâhî kudreti müşrik fikri zihinlere yerleşmeye başlar. Saf hristiyanlığın esatir devirleri artık geçmiştir.

* **Le Refus du Service Militaire Pour Rauson de Conscience Doit - Il Être Puni Par la Loi?**, Revue de Criminologie et de Police Technique, v. IV, No. 4, Octobre - Décembre, 1950, p. 243-251'den tercüme edilmiştir.

1 F. SECRÉTAN: **Le christianisme et le service militaire**, "Revue de Théologie et de Philosophie", Lausanne, Septembre 1914, p. 439.

Fakat hristiyanlığın maneviyatı cismâniyattan ayrışından yine bir şeyler kalmıştır : “Sezar’ın hakkını Sezar’a veriniz” vicdanlara, kadim site-nin ve despotik Şark’ın tanımadığı bir *tertip* düâlıtesi getirir. Kadim Devlet insana tam olarak sahip çıkardı, çünkü o aynı zamanda hem din hem de site idi. Hristiyan ona, Sezar’ın resmini taşıyan paranın temsil ettiği yardımı yapmayı reddetmeyecektir, fakat işi, ruhunu ona vakfedecek kadar ileri götürmeyecek, Sezar’ı bir tanrı gibi tescil etmeyi ve hemcinslerinin kanını dökerek ona hizmet etmeyi reddedecektir. Ancak bu çağda ve hristiyan muhitlerindedir ki, yeni inanışın yarattığı büyük teheyhük sayesinde, manevî şahsiyet, siyasî müşareket karşısında muhtariyetinin tam şuuruna varmıştır².

İnsan vicdanının tarihi bakımından nazarı itibara alındığında vicdanî inanış itirazının büründüğü manâ işte budur. Kilisenin dinî cemiyeti Devletinkinden çok üstün bir dinamizme sahip idi. Böylece manevî şahsiyetin serbest bırakılması cüzüfertçi bir ferdiyetçiliğe münce ol-muyor; zarurî mütemmimini müşterek bir akide ile sağlamlaştırılmış bir kardeşlik müşareketinin yarattığı bağlarda buluyordu. Devlet ile manevî cemiyet arasında birinin diğeri tarafından mas edilmesinin önlenmesine sebep olacak bir *mahiyet* ve *hususiyet* tefavütü beliriyordu. Neticele-ri çok ehemmiyetli olan bir mühim vakıya açıkça ortaya çıkmaktaydı : bir millete veya ırka mensup olmak, mekân içinde hudut ve zaman içerisinde sınır tanımayan manevî cemiyete intisapdan başka bir şey oluyordu. Bu intisap hiç bir suretle tabiatın bir ameliyesi değildir; ancak insanın serbest iradesiyle tam olarak mevcut olabilir³.

Vicdanî inanış itirazının, modern hukukçu için ortaya çıkardığı mesele, ancak Fransız ihtilâlinden beri mevcut olan, mecburî askerlik hizmeti müessesesinden neşet etmektedir. O zamanlar “şahsen hizmet etmeyi reddeden” her vatandaşın ölümle cezalandırılacağı kabul edilmişti. Teşriî meclis kürsüsünde Danton, “hiç kimse, vatan tehlikede olduğu zaman, alçaklığı ve vatan hainliğini kabul etmeden hizmet etmeyi reddedemez” demişti. Fransa’da Napolyon devrinde muhafaza olunan mecburî askerlik hizmeti, Avrupa’da XIX ve XX. asırlarda umumîleşti. Uzun zaman meslekten asker müessesesine sadık kalan İngiltere, bu kurumu bi-

2 Tertuellien’in **De corona**’sında, silâh altında kalmayı reddeden ve bu yüzden büyük ıztırap çekecek olan asker “**Christianus sum**” diye cevap vermektedir.

3 Bu fikrin tafsilâtı için **La République de Platon et l’esprit totalitaire**, isimli incelememe bakınız. **Suisse contemporaine**, mars 1941, p. 171 et sq.

rinci cihan harbi sırasında, Birleşik Devletler birinci, sonrada ikinci cihan harbi sırasında kabul ettiler. İsviçre'de 1848 Esas Teşkilât Kanunu, müesseseyi esasî maddeleri içinde kaydetti.

Medenî insanlığı, halen içinde bulunduğu silâhlı sulh haline sevkedilen istihale kabaca bundan ibarettir. Hollandalı büyük tarihçi Huizinga, Devletin, vatandaşı askerlik hizmetine mecbur tutmak hususunda hak iddia etmesini, Avrupa halklarının, inhitat inişi üzerinde attığı, neticeleri en ağır adımlardan biri olarak görür; zira bu, bilmeceburiye manevî değerlerin, medeniyetin en kıymetli varlıklarının mahvolduğu, gittikçe daha topyekûn bir harp devrini, millî ve emperyalist harpler devrini başlatmıştır.

Bizim gayemiz oldukça alâka uyandırıcı bu hükmü incelemek veya insanlığı bugün içinde çırpındığı fena durumdan çıkartacak yollar olup olmadığını ve bunların neler olduğunu bulmak değil, fakat modern kanun vazı ve hukukçu için, vicdanî inanış sebebiyle askerlik mükellefiyetini reddetmeden doğan meseleyi açık tâbirlerle ortaya koymaktır. Vicdanî inanış itirazını bir suç olarak kabule ve hırsızlık veya kalpazanlık gibi ceza kanununun tesbit edeceği bir ceza ile tenkile hakkımız var mıdır?

Evvelâ kaydedelim ki, sovyet rejiminde olduğu gibi yalnız "içtimai emniyet" üzerine kurulmuş hukukî bir rejimde bu mesele söz konusu olmaz; şu mânada ki, ferdin müşterek iktidarın kararlarına karşı her hangi bir itirazda bulunmak hakkı olmayacaktır. Müşterek iktidarın kararlarının müşterek menfaatin gerektirdiğini reddedilmez bir şekilde ifade ettiği farzolunur. Bunlar, mukabilinde ferd tarafından, akıl veya ahlâkî anlayış veya hattâ bir dinî otoritenin ısrarları ileri sürülemeyen bir akide gibi kabul edilmelidir. Totaliter bir Devletde vicdanî inanış itirazı hiç bir prensip meselesi ortaya çıkarmaz⁴. Bu yalnız siyasî nizamın maneviyatı kendisine tâbi kılmak iddiasında bulunmadığı ve bilhassa dinin bir hayat prensibi gibi ortaya çıkararak şahsî muhtariyeti sınırlamayıp, onun esasını teşkil ettiği halde söz konusu olur.

Romen kilisesi müminlere, menfaatlerine ve haklarına zarar vermedikçe Devletin kanunlarına itaat etmeyi emrettiğine göre, katolik memleketlerde vicdanî inanış itirazcılarının protestan memleketlerdekine na-

4 Bu durum, SSCB'de dinî sebeplerle itiraz edenlerin, her hangi bir askerî hizmetten değil de, silâhlı hizmetten muaf tutulmalarına mâni olmamaktadır. Ceza kanununun ifadesine göre (mad. 59, 5) bunlar, "hürriyet zayii cezası" tehtidiyle, "geride veya cephedeki müfrezelerde hizmet görmek üzere yapılan dâvete icabet etmek" mecburiyetindedirler.

zaran çok daha az oluşu hâdisesini izah eden de budur. Anglo - sakson protestanlığından ve Fransız ihtilâli lâik felsefesinden hareket eden modern liberal Devlet, vicdan hürriyeti esasını ilân ile, cemiyet halinde yaşayışın icaplarına ve müşterek menfaatlere dokunan sınırlı bir sahaya girmediği iyi ve kötü, makbul ve makbul olmayan üzerine kanun yapmayacağı kabul etmektedir. Bunun dışında, vatandaş umumun kararına uymak zorunda değildir, kendi kendisinin hâkimidir; muhtariyeti herhangi anlayış şekline yâni felsefesine, mensup olduğu herhangi bir dine göre "muhtar"dır.

O halde, insanların yaptığı bütün kanunlara üstün bir kanunun onabundan kaçınmasını emrettiğini kabul ediyorsa, Devletin, milletin harpteşebbüslerine ve hattâ silâhlı müdafaasına katılmaya onu mecbur etmek kabul edilebilir mi?

Dinî inanış dolayısıyla itiraz edenin durumu budur. Sadece ahlâkî sebeplerle itiraz edenin durumu da prensip meselesi bakımından farklı değildir. Bu reddediş de, Devletin hâkimiyetine üstün tuttukları bir değer — ahlâk kaideleri — adına ferdî inanışların ileri sürdüğü bir *non possumus*'a dayandığına göre, hep cemiyetin, millî müşareketin sağladığı faydalardan istifade eden her vatandaşa tahmil etmeyi meşru saydığı askerî mükellefiyetlere karşı koyma söz konusudur. Meselâ Birleşik Devletlerde olduğu gibi bir çok Devletlerin mevzuatlarına dahil ettikleri ve Devletler Konseyinin yeni bir teklifle memleketimizin askerî ceza kanununa ithal etmek istediği dinî inanış sebebiyle itiraz edenlerle ahlâkî sebeplerle itiraz edenler arasında bir tefrik, bizce ciddî bir itiraza sebep olacağı benzemektedir. Bu tefrik psikolojik bir hatadan hareket etmekte ve açık bir mantıksızlığa götürmektedir. İtiraz edenin ileri sürdüğü ahlâkî kaidenin , onun görüşüne göre, bir dine inananın görüşüne göre ilâhî bir emir kadar kıymete sahip olamayacağı ve dinî inanış sebebiyle itiraz edenin ilâhî bir cezayı beklemesinin, ahlâkî inanışının emirlerini çiğneyen itirazcının maruz kalacağı iç huzursuzluğu ve üzüntü halinden daha ağır bir şey olduğu fikri psikolojik bakımdan yanlıştır⁵. Fakat bilhassa bu psikoloji ve metafizik meselesinde karar vermenin Devlete, yâni pratik olarak kaidenin ne olacağına ekseriyetle karar veren bir kaç vatandaşta ait olduğu fikrini reddetmek lâzımdır. Devlet, bu durumda, ancak totaliter bir sistemin muhayyelâtı kabul edildiği takdirde Devlete ait olabilecek olan, hemen hemen ilâhî bir ilmi nefesine hasretmektedir.

*
**

5 *Message du Conseil fédéral* du 22 juillet 1949, p. 11.

Vicdanî inanış itirazının ortaya çıkardığı mesele, münakaşa edildiği çeşitli memleketlerde nasıl halledilmiştir?

Oniki devletlik mühim bir grup (Nordik devletler, Danimarka, İsveç, Norveç ve Finlandiya, daha sonra Hollanda, anglo - sakson memleketleri ve İsrail gibi daha başkaları), bazıları birinci cihan harbi devrinde itibaren, bazıları daha sonra ve bazan bazı tereddütler geçirerek, vicdanî inanış itirazı ileri sürenin bir suçlu gibi muamele görmemesi fakat ona silâhlı hizmet yerine "sivil" denilen bir hizmet ifa imkânı tanınmasını kabul etmişlerdir. Bu hal tarzı ilk olarak umumun hizmetine sulh işlerinde çalışmak şartıyla girmek arzularını açık bir şekilde belirten itirazcılar tarafından teklif edilmişti. Bazıları hattâ bilhassa zor ve tehlikeli işler, deminaj veya meselâ normalin altında beslenmeye mukavemet gibi tehlikeli tecrübeler için arzı hizmet etmekte tereddüt etmediler⁶.

İtirazcılar için sivil hizmeti kabul eden çeşitli Devletlerin kabul ettikleri tedbirlerin teferruatına giremeyeceğiz⁷. Sadece silâhlı hizmete muadil olmak üzere onlara tahmil edilen mükellefiyetlerin tarlalarda veya fabrikada hattâ okullarda (Kanada) çalışma gibi bir memlekette diğerine tehalüf ettiğini kaydedelim. Bazı memleketlerde sivil hizmet askerî hizmetten daha uzundur (Hollanda'da : iki yerine üç sene). Büyük Britanya'nın ferdî hürriyete saygıda (Military Training Act, 1939), bir kimsenin kendini itirazcı olarak kaydettirebileceğini ve her çeşit, hattâ sivil hizmeti dahi reddedebileceğini kabul edecek kadar ileri gittiğini de kaydedelim. Harp sırasında itirazcıların dâvalarına bakan sivil mahkemeler, bir itirazcıyı şartsız olarak, yani ona sivil hizmet yüklemeyen serbest bırakabilirdi. 1939 ile 1949 arasında bu şekilde 2799 karar verilmiştir. Ay-

6 Kazazedelere yardım gönüllü sivil hizmeti fikri, 1920'de İsviçre'de Pierre Cérésolle tarafından ortaya atılmıştı. Ertesi sene papaz Ragaz ve de Greyerz ile Federal Harbiye Vekâletinin yardımını elde eden kardeşi albay Cérésolle tarafından desteklendi. Teşkilât kısa zamanda beynelmilel hale geldi ve çok çeşitli memleketlere ve Hindistan'a kadar bir çok yardım faaliyetleri oldu. Beynelmilel sivil hizmet teşkilâtı, hepsi vicdanî inançları dolayısıyla itiraz edenlerden ibaret olmayan, fakat hepsi insanlığın barışçıl işbirliği idealini fiilen ifade etmek arzu ve heyecanını duyan kimseleri bir araya getirmektedir.

7 Secrétariat du Conseil suisse des associations pour la paix, Gartenhofstrasse 7, Zürich 4. adresinden temin edilebilecek olan : **Le refus de service pour motifs de conscience** başlıklı broşürde bu mevzuda teferruatlı bilgi bulunacaktır. Ayrıca bakınız : **Resolution regarding the right of conscientious objectors to the U. N. Commission of human rights**, Secrétariat du Service civil international, 9, Buy de la Brosse, Paris n.

nı tarihler arasında itirazcıların toplamı 59.780'i bulmuştu. Birleşik Devletler daha az liberal göründüler. Orada, her hangi bir hizmeti reddeden "mutlak" itirazcılar hapse mahkûm oldular. Son harp sırasında seferberlik emrini dinlemeyen, yuvarlak rakkamla 30.000 itirazcı içinde, 4.000 "mutlak" itirazcı hapis yatmak durumunda kaldı.

Bazı memleketler — İsviçre ve lâtın memleketleri gibi — itirazcılar için hususî bir kanun çıkarmaya karşı şimdiye kadar refrakter bir tavır takındılar. Bunun için ne gibi argümanlara dayanılabilir?

Münakaşanın en mühim merkezini teşkil ettiğini sandığımız üç noktayı tartışmakla iktifa edeceğiz.

1. Evvelâ, ferdin millete karşı vazifelerini, millî müdafaa söz konusu olduğu zaman *şartsız* bir yardımı kapsayıp kapsamadığı sorulabilir.

2. Sonra, vatandaşlar arasında bir tefrik yaparak içlerinden bir kısmını, fizikman gayri müsait olmaları söz konusu olmadığı halde, silâhlı hizmet ve onun taşıdığı tehlikelerden kurtarmanın doğru olup olmadığı düşünölmelidir.

3. Nihayet tavzihi gereken son meselede, vicdanî inanış'arı sebebiyle hizmeti reddetmenin, mantıksızlığa düşmeksizin bir suçun hukukî hususiyetlerini taşıdığının söylenip söylenemeyeceğini bilmekten ibarettir.

— 1 —

Birinci suale evvelâ müsbet cevap vermeye teşebbüs edilmiştir. Fakat üzerinde düşününce tereddütler ortaya çıkmaktadır. Millet kendini tehlikede hissettiği ve kendi emniyetini temine mahsus müesseseler bahis konusu olduğu takdirde her hangi bir yardımı istemeye hakkı var mıdır? Vatandaşın, memleketin müdafaası için ceza kanununun kabul etmediği ve cezalandırdığı her hangi bir fiili yapmasının istenemeyeceği hiç olmazsa nazariyatta kabul edilmiştir. Sivillerin yağması, ırza geçme, esirlere cefa etmek ve öldürmek, bütün askerler için yasaktır. Fakat asker düşmanı öldürebilir, aldatabilir, onu mat etmek için lâzım geldiği ölçüde aç bırakabilir, aç bırakmalıdır. Bunlar sulh zamanında kanunun ve ahlâkın yasakladığı ve ciddî şekilde cezalandırdığı fiillerdir. Tedafüî bir muharebe için dahi olsa silâhlara müracaatı kabul eden kimse, böylece ahlâk kaidelerinin mutlak bir değeri olmadığını, şartsız olmadıklarını, bir müddet için karantinaya konabileceklerine göre, daha mühim ol-

duğu kabul edilen bir gayeye : milletin istiklâline veya sulhun menfaatine olarak anlaşmaların tesbit ettiği şekilde milletlerarası nizamın muhafazasına kurban edilebileceklerini kabul etmiş demektir. Gayelerine ulaşmak için şiddete başvuran bir Devlet bütün diğerleri için bir tehlikedir ve milletler müşareketinin birleşmiş gücü ile yola getirilmesi yerinde ve şayanı arzudur. Fakat milletlerarası kademede bir polis hareketi olarak da kabul edilse, harp, harp olarak kalmakta ve yalnız ferdî veya kollektif meşru müdafaa değil, fakat daha umumî ve daha esaslı olan, icabında hakkın kuvvetle savunulması prensibinin kabulünün sonucu; daima ve bizzarrur bir ahlâkî rölativizm olmaktadır.

Halbuki bu rölativizmi kabul edemeyecek vicdanlar vardır. Bu vicdanlar zayıfın hakkını korumak dahi söz konusu olsa her hangi bir şekilde kuvvete müracaatı (silâhla tazyiki) reddedeceklerdir. Onların, en gerekli olduğu halde dahi harbin bir milleti bazı zilletlerden ve istiklâlini kaybetmekten korumasına mukabil maneviyatları kinle doldurarak tahrip ettiğini söylediklerini görüyoruz. Harbin (haklı olduğu kabul edilen bir harbin dahi) ahlâk seviyesinde hissedilir bir düşüşe sebep olduğu aşikâr bir hâdisedir. Milletin, şu halde, yanılmaz olmadığına göre, bu vicdanlara, onlara verilen emri ihlâl etmeden kabul edemeyecekleri bir askerî hizmeti tahmil etmeye hakkı var mıdır?

Böyle bir hakkın varlığını isbat etmek için, cemiyet halinde yaşayışın ferdî hürriyete hatta vicdan hürriyetine bazı tahditler getirdiği söylenebilecek midir? İsviçre kanunları, meselâ, bir bilgiciyi, inançlarına aykırı bir tahaffuz tedbiri olduğu halde, çocuklarını aşılattmaya mecbur etmektedir. Fakat milletin vatandaşlardan istemekte haklı olacağı fiillerin mahiyetinde bir ayırım yapmanın uygun olacağından ayrı olarak — hepsinin neticeleri müsavî değildir — Anayasası vicdan hürriyetini temin eden bir Devletin, meşru sayılan davranışların sınırını *mümkün olduğu kadar* genişletmek durumunda olduğunu prensip olarak vaz'etmek gerekmez mi? Eğer bunu yapmıyorsa, bizzat kendisi, vicdanları zorlayarak bir anarşi muharriki gibi hareket etmektedir.

Geriye memleketin emniyeti ile ilgili, çok ileri sürülen ve akla yakın görünen bir argüman kalmaktadır. İtirazcılar için bir sivil hizmet müessesesi millî müdafaayı tehlikeli bir şekilde zayıflatmaz mı? Federal Konsey tezkeresinde böyle bir müessesenin "askerî hizmetin ahlâkî meşruiyeti hakkında" şüphe yayacağı ileri sürülmüştür. Bu argümanın kuvvetli bir tarafı olduğu inkâr edilemez. Fakat bu argüman da o kadar kat'î değildir. Müşterek irade iyi ve kötünün geçerli tek mihenki sayılmadıkça — ki sayılması totaliterizmin nokaî nazarıdır — kanun, itirazcıyı hizmet

etmeyi redde ısrar ettiği takdirde, ağır müeyyidelerle tehdit ederek derunî inancına aykırı harekete sevk ettiğine göre, memleketin silâhlı müdafaası *ahlâkî* bakımdan haklılığı ciddî olarak nasıl sağlayabilecektir? Millî müdafaanın zayıflamasına gelince, harbin dehşet verici tecrübelerine rağmen, bu felâketleri görmüş olan Devletlerin, itirazcılara tanıyan sivil hizmet imkânı meselesinde geriye dönüş yapmakta fayda mülâhaza etmemeleri mânidar değil midir? Hususiyetle tehlikeye maruz bulunan ve mukavemet iradesi bilinen Norveç, hattâ askerî vergi ödeme durumunda bulunan itirazcılara, onun yerine hasılatı askerî gayelere tahsis edilmeyecek olan bir "sulh vergisi" ödeme imkânı dahi tanımıştır. Büyük Britanya'da son harpte yuvarlak rakkamla 67.000 kişi, yâni aşağı yukarı seferberliğe tâbi olanların toplamının % 0,81'i hizmet etmeyi reddetmişti. Çoğu ziraî çalışmalara tahsis edilen bu kimseler dolaylı olarak memleketin müdafaası için çalıştılar. Esasen itirazcıların nisbetinin sene den seneye muntazaman azaldığı ve 1939'da % 2,06'dan 1944 - 45'de % 0,22'ye indiği görülmektedir⁸.

İsviçre otoritelerinin vicdanî inanışları dolayısıyla hizmeti reddedenler için çıkartılacak hususî bir sivil hizmet statüsünün yaygınlaşması korkusu, bu şartlar altında vatandaşlık şuuru ve eski asker ananesi pek methedilen İsviçre vatandaşının, endişe verici bir nisbette hâtaya düşebileceğini farzettiği için oldukça tahkir edici mahiyette görülebilir. Ceneva kantonu mebusu Albert Picot, son mart ayında Devletler Konseyindeki şayanı dikkat müdahalesinde, 1291'den beri "milletimizin temellerinden biri olan" bu ananesi üzerinde durdu ve anglo - sakson memleketlerinde mecburî askerî hizmetin millî bir müessese olmaması sebebiyle İsviçre'nin "yabancı memleketlerle mukayesesinin muvafık olmadığını" beyan etti. Bize öyle gelir ki, sivil hizmetin kabulü aleyhine burada serdedilen sebebler, bunun, açıkça herkes için mecburî hizmetin anane olarak ittifakla kabul edilmesini bilmeyen bir memlekete nazaran *daha az tehlike ile* kabul edilebileceğini göstermektedir. Çünkü hiç bir şekilde bu ananenin kaldırılması veya ananeye zarar verilmesi değil, fakat sadece bazı vicdanlar için bir tazyik âleti haline gelmesini önlemek söz konusudur. *Mesele, netice olarak, vicdan hürriyetine saygının, bilhassa günümüzde, itirazcuyu tehdit eden cezaî müeyyidelerin muhafazasıyla* (zira söz konusu olan sadece "adlî bir kontrol" değildir) *elde edileceği sanılan şüpheli bir güven artışına tefevvuk etmesi gereken bir değer olup olmadığını bilmektir*⁹.

8 **Le refus de service pour motifs de conscience**, p. 35.

9 Bu mevzuda en dikkate şayan, hattâ heyecan verici olan, İngiliz Millî

Geçelim ikinci suale. İtirazcılar için sivil hizmetin, sırf bunların “ma-nevî zarafetlerini” incitmemek için, memleketin müdafaası gayesiyle bir kısım vatandaşlar belki ölüme çağrılırken, bunlarla, kendi hayatlarını ve bir aileleri varsa onları da desteklerini kaybetme tehlikesine maruz bırakmayan bir “hizmet” imtiyazına sahip olan itirazcılar arasında yarattığı ayırımı *gayrı âdil* olarak kabul etmek gerekmez mi?

Müsavat hissini çok kuvvetli olduğu İsviçre’de bu argüman sık sık ileri sürülmüştür. Bunun, Devletin “firarı organize etmesini” kabul etmek olduğu söylenmiştir. Vicdanî inanış itirazcıları bu muhakemenin kuvvetini o kadar iyi kavramışlardır ki, içlerinden en ihtiyatlı olanlar, daima bu müsavatsızlığın mümkün mertebe telâfisi üzerinde durmuşlardır. Fakat bu tam olarak gerçekleştirilememektedir. Ancak yukarıda imâ ettiğimiz gibi, sivil hizmetin askerî hizmet kadar meşakkatli ve ondan daha uzun olması teklif edilmiştir. Filhakika bazı memleketlerde kanun hükümleri bu yoldadır. Bu yol elzem ve sahtecilerin cesaretini kırmak ve bu yola kolayca meyledecek “istidat sahiplerini” önlemek için kâfi şekilde tesirli bir yol olarak görünmektedir.

Esasen, sivil hizmet muarızlarının adalet fikrinden çıkardıkları argümanın ,onlar aleyhine çevrilmesi mümkündür. Şu şekilde bir muhakeme yapılabilir : kanunun tanıdığı bir askerî hizmete yetersizlik durumu vardır. Kanun aynı zamanda — hiç olmazsa İsviçre’de durum budur —

Müdafaa Bakanlığının tebliğidir (tebliğ, 26 temmuz 1940 tarihlidir, yâni harbin en kritik zamanında çıkarılmıştır) : “Gözetilmesi gereken ilk prensip bu memlekette çoğunluğun nezdinde ne kadar az yaygın olursa olsun bir inanışa sadık kaldığı için hiç kimsenin cezalandırılmayacağıdır.” 1941 martında o sırada başbakan olan W. Churchill, şu beyanatı veriyordu : “bu harp sırasında itirazcılara tanınan haklar, Büyük Britanya’nın siyasî (policy) prensiplerinin bir mütemmim cüzünü teşkil etmektedir. Kurbanlar veren cebri, şiddeti hatırlatan herşey, insan avı İngiliz halkı için müstekrehtir” (*Mémoire, Service civil international*, p. 10).

Fransa’da, itirazcılar için sivil hizmet müessesesini istihdaf eden bir kanun projesinin aralık 1949’da Millet Meclisine sunulduğunu ve tetkik için Millî Müdafaa Encümenine gönderildiğini ilâve edelim. Bu proje, dinî veya felsefî inanışları silâh kullanmayı yasaklayan itirazcının durumunun, askerî sorgu hâkimi tarafından tetkik edilmesini ve bu hâkimin maarıftan bir kişinin ve itirazcının mensup olduğu düşünce topluluğunun bir temsilcisinin vereceği raporlardan faydalanmasını derpiş etmektedir. 19 Mayıs 1950 tarihli **La Vie protestante**.

bazı mesleklerin (meselâ rahipler) öldürücü silâhların taşınması ve kullanılması ile telifi kabil olmadığını da kabul etmektedir. Bu görevleri yapanlar orduda hizmet etmek mecburiyetinden muaf tutulmaktadır. İnanmış olan itirazcı için de, askerî hizmet için bir *maneuvi yetersizlik* söz konusu olduğu ve serbest vicdanıyla düşündüğü zaman namusluca kabul etmeyeceği bir hareketi ondan talep etmenin de doğru olmayacağını kabul etmek normal olmayacak mıdır? İtirazcıdan böyle bir talep doğru değildir, zira bu durumda itirazcıdan, askerlik aleyhtarı fikir sahibi olmayan vatandaştan istenenden daha başka ve daha fazla bir şey istenmektedir. Ondandır, namuslu bir insandan istenmemesi gereken, yâni belli belirsiz bir endişe veya basit bir ikrah değil, fakat vicdanın âmirâne bir talebi olarak kabul ve hissettiğini bir tarafa bırakması istenmektedir¹⁰.

— 3 —

Üçüncü ve son sualimize gelelim. Bu sual, bize, meşgul olduğumuz meselenin tenviri için en esaslı nokta olarak görünmektedir.

İzrar kasdı olmasa dahi kanunun her ihlâli ve hattâ duruma göre, basit bir ihmal ve tedbirsizlik dahi cezayı gerektiren bir suçtur. Tekerrür halinde, eğer suçlunun mesuliyetinin tam olduğu kabul edilirse, suç, yeni ve umumiyetle ağırlaştırılmış bir müeyyideyi davet edecektir.

Halbuki bu bakımdan vicdanî inanışlar sebebiyle yapılan hizmeti red fiilinin durumu nedir? Mantıksızlığa düşmeden bu fiilin bir suç mahiyetini taşıdığı kabul edilebilir mi? Yoksa askerlik hizmetini mecburî kılan kanunun sadece mevcudiyetiyle suçun tekevvününü kabul ettiği ve burada münakaşa edilecek bir şey olmadığı mı söylenecektir? Fakat bu noktaî nazar çok sathî, çok “*şekli*” görünmektedir. Eğer bir kanun, bazı hallerde bu kanuna muhalefetin, suç hukukî mefhumunun, tarifine uygun, her suç için geçerli olan kaidelere göre mütalâa edilemeyecek bir fiil olarak görüneceği şeklinde anlaşılıyorsa, bundan kanun vazınının uygun olmayan bir vüsat verdiği, yanlış anlaşılan bir kanun karşısında bulunulduğu neticesi çıkarılmak gerekmez mi? Vicdanî inanışları sebebiyle hizmeti reddedene askerî hizmet mecburiyetini teşmil eden kanunun da bu durumda olup olmadığı üzerinde durulamaz mı?

Bizce, tekerrürün nazara alınması bunu açıkça isbat edecektir. Bu noktada, İsviçre’de 1914’den 1945’e kadar olan devrede 350 itirazcı ara-

10 **Lettre à un adversaire du service civil** başlıklı yazımıza bakınız : **Cahiers protestants**, nov. - déc. 1949, Lausanne.

sında mükerrirlerin sayısının oldukça fazla olduğunu kaydedelim. Aynı itirazcının 5'e kadar mahkûmiyeti olmuştur. Son harp sırasında 70 itirazcı toplam olarak 88 seneden fazla hapis veya kalebentlik (en ağır suçlulara mahsus ceza) cezasına çarptırıldı. İçlerinden çoğu vatandaşlık haklarından mahrum edildi ki, bu da bazan kanton dışına teb'id edilmelelerine ve medarı maişetlerinin kaybına sebep oldu.

Orduda hizmet etmeyi reddetmek (çok itirazcı sıhhiye birliklerine katılmayı dahi reddetmektedir) suç olarak kabul edilince, mükerrir itirazcı ilk seferinden daha ağır bir şekilde cezalandırılmak gerekir. Oysa açıktır ki, ilk davranışında ısrar ederse, bununla samimiyeti hakkında kuvvetli bir delil vermiş olmaktadır. Bu arada inancı değişmeyince mükerrirliğinden dolayı muaheze edilebilir mi? Tam aksine mükerrer olmazsa istikraha lâayık olacaktır. İsviçre'de hâkime, itirazcının "şayanı hürmet sebepleriyle" sevkedilerek hareket ettiğini kabul etmek yetkisini tanıyan kanun da, itirazcının reddi bir suç teşkil ettiğine göre tekrar mahkûm edilmesini istemektedir. Farzedelim ki, oportünistliğinden veya korkaklığından inkiyat etti : itibarı iade edilecek. Bu adam memleket için bir kuvvet mi olacaktır? Bu adamın memleketin manevî müdafaası için hiç bir değeri olamaz ve manevî mukavemet olmadan da öteki mukavemet faydasızdır. Vicdanî inanış itirazının bir suça teşbih edilmesinin hâkim için uygunsuz bir durum yarattığı ve vicdanı müteessir ettiği görülmektedir. Bu durumdan hukukî bakımdan gayet büyük tenakuzlar neşet etmektedir. Şu vaziyette, kanaatlar sahasına dahil olan bu cins suçları muhakeme etmek için ister istemez çok sübjektif kriterler tatbik eden askerî mahkemelerin verdikleri kararların garip ve şaşırtıcı karmakarışıklığına şaşmamız gerekir?¹¹.

*
**

Bu keyfîlik ancak cezaî müeyyide kaldırılmakla önlenabilir. Cezaî müeyyide kaldırılmadığı takdirde bunun önlenemez neticesi şu olacaktır : kanunu ihlâlin ağırlığına, hâkimin bir itirazcını hizmet etmeyi reddetmeye sevkedebilecek "sebeplerin hürmete şayan oluşunu,, farklı telâkki edişine göre hükmedilecektir. Vatandaşlık haklarından mahrumiyetten vazgeçerek ve itirazcı için, adî suçlulara mahsus hapis rejiminden ayrı bir rejim öngörerek cezanın sertliğini azaltmakla —Askerî ceza kanunu re-

11 Bu mevzuda, **Le refus de service pour motifs de conscience**, p. 24, 25'de verilen malûmata bakınız.

formu vesilesiyle İsviçre'de tasarlandığı gibi — mesele halledilmiş olmayacaktır. Bunu teyit eden de bir kere daha tekrarlayalım, tekerrürün icap ettirdiği ceza ağırlaştırılmasındaki mantık hatasıdır.

İsviçre'de tekerrür meselesinin federal meclisler tarafından münakaşa edilmemiş olması gariptir. Bunu önlemek için neden bu kadar itina gösterilmiştir? Acaba nazara alındığı takdirde, değiştirme cesaretine sahip olmak gereken bir noktada, ananede sebat etmenin hukukî ve ahlâkî bir hata olduğunu görmezden gelmek zor olduğu için mi? Orduda hizmet etmeyi (sıhhiye birliklerinde de olsa) reddetmeyi cezalandırmaktan vazgeçmedikçe, ancak iğreti sonuçlara varılacaktır. İtirazcı için cezaî müeyyideyi; daha sonra, tekerrür halinde mahkûmiyetlerin kaldırılmasını ve sivil hizmeti öngören ve yüksek adlî mercilerin ve ordu komutanlığının desteği ile 1918'de ileri sürülen ve Meclisler tarafından hiç münakaşa edilmeyen iyiniyetli proje bu yoldaydı. Bu meşhur bir darbimeselin ters çevrilmesidir : *errare humanum, sed persevere in errore diabolicum*; suç teşkil eden fiil için sertlik ve tekerrür için hoşgörü... Ne icabında ananelerimizde değişikliği kabul eden bir yurtseverliğin, ne de manevî vicdanın böyle bir cambazlıkla tatmin olmayacağını ve ona yeni bir şekil vermeye çalışmak yerine bir kerede kaldırılmasının uygun olacağını düşünmekteyiz.

Netice olarak vicdanî inanış itirazı ile ilgili olarak şu tezi formüle edebileceğimizi zannettiğimizi söyleyelim : zarar verme kasdı olmaksızın, yüksek saiklerin ilhamı altında, ahlâkın yüksek prensiplerine göre hareket edildiği kanaatıyla yapılan bir fiil suç olarak kabul edilmemeli ve fiilin *tekrarı da* (kanaatı değişmeyen itirazcının durumu) *hâkim tarafından ahlâkî zaviyeden tasvip görmelidir*.

Devletin ne otoritesi, ne de emniyeti, vicdanları zorlayan kanunî hükümlere istinat edemez. Vatandaşlara millî müdafaanın zarurîliğini anlatmak ve hissettirmek, radikal sulhçülüğe karşı mücadele etmek... bütün bunlar yerindedir; fakat ahlâkî veya dinî sebeplerle memleket müdafaasına katılma hakkını kendinde görmeyenleri, kanun, hapisle tehdit ederse ve alenî bir damgayla işaretlerse bu müdafaasının daha iyi temin edileceği hayaliyle de vakit kaybedilmemelidir.